



ԲՈՐՅԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԻՏԱԿԱՆ

Է. ՏԱՐԻ 1893

Տարեկան 10 ֆր. ուղի - 4 րու.
Վեցամյաց 6 ֆր. ուղի - 2 րու. 50 կ.
Մեկ թիւ կարժ 1 ֆր. - 50 կու.

Թիւ 11 ՆՈՅԵՄԲՐԻ

Ք Ժ Ը Կ Ա Կ Ա Ն

ՄԻԶԻ ՈՒ ՆՈՐ ՔԸՆԿԱԿՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆԵՐ

21.

Փ. ԱՄԻԹՅԱՎԱՐԹ ԱՄԱՍԻԱՑի

Օգոստ բժշկութեան և Անգլաց անդամ:

(Ա. Ե. Ա.)

օրովհենեւ Բառարարաթեան յօրինող եկորորդ պայպամեն մայ ի մէջ կը բեր, որ անձնանաւ տարեքրամանին այն թուականը կը հաստատէ: Աչառարկի եկորորդ ալ տառը կը բերաց:

Ծնելուց, 1890 Յուն. 12/24: Բայցու. 1893. Մարտ 11/12:

Փոխեց ի Քիոսոս Ա- Փոխեց ի Քիոսոս Ա- Փրաուլիսթ բժիկն թարգ- մարտութիւն թափա- մանութ գոյց ի թիւ. Զայշ. մանութ գոյց ի թափա- զիկն մարտութ անուն իւն. օրի բակա մժշտարակն ի թիւ ին հնագլաւաթիւ: Զայշ. (1897) գերեւ անուն ի ու թ. աւարդ հնագլաւաթիւ:

Եկորորդ կարեւոր կամ գլխ հնագլաւարական տե- ղեկութենաւ այն է, որ 1480ին գրաւած Յիշասական մի յառաջ կը բերուի երթոյին (149) իշին մէջ, որ- պէ կիմանանք թէ Ափրաուլիսթ որդի մի անին եկեր՝ Ափրաուլիսթ անուածի, զրց սի գեղուզէն նորահաւ զաւակու կը կոչէ Յիշասականան:

Ք Ժ Ը Կ Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ռ Գ Կ Ւ Ր Ք

Կափրինթաց էջերան մէջ տեսանկը որ Ամբրո- տովաթ՝ իւր Օդուոր չեղամբեան կլաստ թշշա- րանէն զայ երկրորդ գլխաւոր երկասիրաթիւն մայ անին, այն է եւր Բժշկական բառապիրոն, զրց Անդրուու ունկու անուանած է: Արգէն Համիս սիրզները յառաջ բերած նեք այն եկորորդ որո- ծոյն վերպերեալ քանի մի համարական տեղեկու- թիւները, որոյնէ կիմայուի գրութեան տեղն ու ժամանակը, միանգամայն թէ նորափ ատենուան մէջ շնուած է: Նոյն տեղեկաթեանց վկայ կը յաւելանք աստ Յիշասակին Յառաջարանէն կամ Կափրատէն քաղելով՝ այն ամենայն ծանօթու- թիւններն, որը կարող են ծառայել տեսնելու թէ ինչ պատճառաւ եւ որ նպատակաւ ձեռնարկած է այս գործոյն, եւ ինչ կերպով դրսւի հանաւ:



անձուկ կապակցութիւն ունի, բայց սկընակն բնա- շանուոր տառութեան մէջ՝ Անդրուու անդեպէն Հեղուականին կենաց նկատմամբ երկու կարեւոր տեղեկութիւննե- կան, որոցն չենք կարողացիք բռն տեղն զբանիւ, եւ պարու իր յաւելու ասաւ:

Ամբրովաթաց մահուան թուական Ապրիի թուոյն մէջ ծանուցացած էինք, մայն սիրանակն բնա- շանուոր տառութեան մէջ՝ Անդրուու անդեպէն Հեղուա- կան կապակծամբ յայտներով: Այս մայ Զայշ. թուա- կան կարող ներ անկասկած հաստատուն համարի,

տալին եռեւ, պայման կը շարունակէ. “Թթարդման-նեցաւ այս գիրքս մեկ մեկ գեղերուն զգութիւնն՝ ի բարում քերենաց այլ պարզ ձեռակա մեղադանալ ապահով եւ անխօսա բռ քչին Ամրատալավին Ամսափացոյ ։ ։ ։ զայ գիրքս ջնեցաց եւ սոս- տեցաց շառ բառերով եւ պատմութեներով, զի որք կարգած էնէւտութեամ յինձնանան ։ Եւ անդէռու ոտք ի սանեն. Եւ անուանեցաց զայ գրցու առաջ Անդորրա ունեցու. Եւ պարտախն եմ դի- տանականացն եւ ծառայ ամենայլ փիլիսոփայիցն ։

Սակայ մի յետոյ կը ծանուցանէ թէ ինչ
պատճառակ ու առաջարկած է գրութեան, իսկ յա-
պահ հայերէն լեզուա, թէ շակախան գրուածք շնոր-
ագդպիկ բուժչաց անունները մի բան միջնէ ծանու-
կելով, անոնց մասին ինչպէս Հետազոտութեանց
կայք անուն մէջ անանակ կըսէ թէ շատ գէտեանք
շնոր, եթի վասն գեղեցիկ գորոտ թեանն եւ օգոտ-
թեանն, ըստ յայտնապէս իր տհանութիւնը
կ'իմացընէ, այս գրուածքը ոչ միայն կարճաւոտու-
թեանն այլ նաև նոյն կարճաւոտութեանք թէ երի
եւ պահանջար մնալուն կըսէ, իսկ սիսով որ անհնց-
մոն՝ գեղեցիունը թէ զգութիւնն եւ գիտեամբ ան-
գետթիւնն (թէ երես՝ զըրանիւնն, ինչպէս պարբ-
րութեան երեխութ անդամն կը ցոյցինէ), չդիտեաք,
եւ թէ զգորութիւնն կու գիտեամբ ուն զգութ-
իւնն չէքա գիտեան, եւ կոյր որ զանուարքն գի-
տեաք եւ զինքն չգիտեաք. եւ կոյր որ ոչ զանուան
գիտեաք եւ ոչ զինքն եւ ոչ զիւր փախանն: եւ ի
վերս այսոր Հանապազ մեջք պահասնթիւն կոյր
զնուն գեղեցիուն. եւ այս պատճառաւ այլ ազգաց
կարուեաք:

Սպառութեան վերցրդի անհերէն կը տեսնամք որ գերեզմէից վկայ իր նախորդաց գործառներուն պակասաւորութիւնն է եղաւ և պատասխան այս թժշկական բառ աստղոց ձևութիւններուն էն. եւ իր նախամակն էր՝ գեղց մասին ամենայն հանգամանաց լիակատար գործի իւն մի յերեսն հանել: Թայս աւելի պայծառ կը նույզրուի յաշորժքին, եսոս գաղաքարութեան նույզանամաս մանրամաս անհամար միջոցին դեղերու աստիճանին (առենց յին) եւ անօնց խանութածին հանելով, պայսէց կը դրէ: «Այս արուեստին քանածածուած գեղեցինն եւ զմանչուած զննամքի իւնն եւ զարաֆանն կու գտնան: Եւ» թէ այս խանութած գեղեցինն զգութիւնն եւ ասպարութիւնն եւ հոլով թիւնն է քիսութիւնն եւ չորսութիւնն էնքան ասամբն է համել սպոյլ իմանն եւ դիմեն: Եւ ես անապատն առաջ ծառապիցն Ասուծ է ի յայս արուեստ շառախառացաց մինչեւ զայ դայու եւ ստոպեց-ցի կիրին կիրին, որ Նէշութեամբ իմանն ան, եւ սանառողաց հեշանցինն եւ դիրութեամբ ուսանն ին եւ հականան (ն) գծածուկ արուեստն, որ (այս)՝ ամենայն թշշկապետն զայ ծածկիւ էին եւ չէին դրէր ի թշշկապենն: Եւ ծառանիդ յայսնեցի կամուն Ասուծ է:

Այս խօսքերէն ետեւ՝ Նախաշահիդր քանի մի
էջ ալ շարունակելով՝ Ամբողովված կը խօփ գե-
ղց իրապար որոց անփառ հանանելուն հատելու-
նամբ անանց աստիճաններուն փախանչ կը պայ: Այսուհետեւ գեղցոց նղողափսի հանանարդներէն

Ճագած վաթուունչըրո տեսակաց արարերէն անուանքը կարգաւ կը շարպարէ, զոր ինչ կ անուանէ ԿՊԴ, դորձ անառողջիւթիւն գեղեցիւն, և անոնց առջև Հայրենի նշանակութիւնն ու համառա ամեկութիւնը կը լսաւեր և իրաւու օրինակ կ իր պենակը պահ ԿՊԴ, դորձ անառողջ թեանց մի բանին:

Ա. Լ-ԵՎԻ, որ է նույը, այնոք առն որ դեմ. Այս
բանական առարկան է ին ինչ չէ հասկալ. Նու ի՞ն զգաց-
թինն հասկա մարդկան ամենին անմահաց մասնաւուն որ
է նույը պար պարս որ նույն է և որ նույն է այս:
Բ. Ք-ԵՎԻ, որ է լինին, որ այս մթնուածն որ
շատ ասացաք իր հարհածն է ամենայս զիման:
Գ. Ա-ԵՎԻ, որ է հօն, ոտ ու ու ու առն ու առ-

Զ. Հ-ւ, որ է փշտան, որ շուտ շուտ կոտրի եւ
փոխ սկս պատրի . . .

Բովանդակ ԱՇԽ. գործանաւորութեանց անուններն ու մեկնաբանը իւնը միշտ զերչն պատճե յառաջ կը առանի:

Հաստածով՝ որպէս սկիզբն է՝ աւել այլ յիշենք թէ եր եղաւ այս գիրքս աշխարհաբառ, զոր եւ հետազոտութեանցս սկիզբները (Համ. 10) հազորդած ենք:

Պահճը ասա ըստ ողմորութեան քանի մի
օրինակ, որչափ կը ներէ մեր ի ձեռին ունեցած
Հեռագիրն, որ աղախաբեալ է բաւական հին,
մասուական եւ պահաւառ, բլուրդի Հեռագրէ
Դյոնին ամբողջ գաղախաբեալ և՛ն անհայտակին եւ
բաւագրին Առվ սիսած մատն. միանդամայն այլ
սակաւառը Հասածք եւ բաւական առաս առու-
թիւնը որ բանասիրական առակիսէ կրթեւորու-
թեան անուննէ.

Ա . . . Յորժամ ձեռնու լինի օձերն ի գետինի
նեղեան կու մասնու կու պատկին և կութին և
այսին չի անհնալու Նորժամ գործուն կու
լինի կոր ի գուռու կու զան, և կու կութին
կը թքան վայուանուն կու գտնուն, զգի փառն և
զգու ի վայուանուն կու զնեն, և այս կու
բացուի Եւ ապարին Շատուամ զգի օձերն-

ասց տառօտքութեան ի յայ բառ է գրել:

Բ Ա Յ Ո Գ Գ լ ի մ ա լ ի ս ո ւ թ է . . . Թ է Ա Ա Յ Ո Գ ա խ ի ս
Լ ի մ ա լ ի ս ո ւ թ է կ ա ռ կ ա ռ է ւ ե ւ Լ ի մ ա լ ի ս ո ւ թ է կ զ զ ի
մ ի կ ա ս է ի հ ա ն կ ա ռ կ ի մ ի ր է . . . ւ ե ւ ի յ ա յ ն կ ո չ զ ն ի
կ ի ս մ ի փ կ ո յ ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ի մ ա ն ո ւ թ է մ ա ռ կ ա ռ
ա ս ն է ր է ւ ե ւ ա ս ի մ ա ն ո ւ թ է ն ը ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ո ւ
մ ա ն ո ւ թ է ր է ս ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ
Ա լ ա ս ա մ ա մ ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ
կ ի ս ա մ ա մ ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ
Հ ա ս ա ր է ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ
ա ս ա ս ա մ ա մ ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ
ա ս ա ս ա մ ա մ ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ
ա ս ա ս ա մ ա մ ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ պ ա յ ն կ ա ս ի ս ո ւ թ է ն ը ր ո վ

եւ եղիք է . եւ պյո որ անպէտ է զեթ աւազ եւ զետ
քար է չ զետ առավել . կը զայր բար ին կը ուղարկն
որ կու ի համաստ , եւ կու շարպնեն պրէս ման
կարդանայ , կոտ քոր կու կորեն եւ զ-ը կու
տիկն , որ է բժին . եւ ի մարզ զլառափարին
զպատճեն կու մասնեկնեւ եւ ի շուրջ կու շո-
րացնեն . . . եւ յօրժամ զբեկարթուսին զգիրն
առ ի կարգացն , եւ տեսա որ (չ) պյո մասնէն հար
կամ աւ քաշի արքն , կու խառնութեան եւ պյո կու
շարպնեն , եւ պյո ինքն որ զլառափարին զմանեկ-
անը առէք եւ ի նորա իշխանութեւնն է . եւ պյո
կամ , (ո) կու առանք յայ կամէն՝ (ո) քաշի
առունեն զպատճեն կամէն , եւ մասնէն հոր կու
առէք , եւ զառնուն Աստվածէար կու կոտէնին : Եւ
ես Գեղահան ուղացի որ ես պյո զպար վիտո-
նունին յինարկուն , թէ յաս հորէն եւ յաս արք-
նէն օրշաց կու խառնութեան ինքնուն կու խառ-
նեն : Հապ պյո գործ ի սրաէն չեր եղէլ , եւ
կու կու որ բրդայի ստենան զցն կորդ նու զայ-
նողն զգունն . Պանց անցու ի պյո կորդն որ
կիրառ կամէն , պյոն համար որ ի հոն նմէք
հասանց մարդիկ կամին , ի յաս նորդ նորդ
մասնէն ի պատճէն կը է . Եւ զ-ը կորդն կորդն տես-
նուն ըն քիուացայ . եւ կարգարանուն զետան . . .
յորդուն որ ի յաս նորդն նորդն նա պյո կուն
որ Արտասիմի պատճենի իշխանութեւ կը է յաս
ըլուն եկաւ . եւ ի յաս ըլուն համբոր սման
եւ քարի ցանքն , եւ զըրնուն օրինուն չեն նի-
ւուն որ էք առա , եւ զայգամաննէն համ կամ
շինեց . . . եւ յօրժամ նու զոյ տեսա եւ ու-
ղաց որ գիտենամ որ ի յասուն ժամանակն պյո
կամէն քաշի արքն կու խառննեւ եղէլ , հարցոյ
նա զու նարգ արքն , եւ զայ այլ չ մէկ արք
ու լուն էին , եւ նորա այլ զայրուն զպատճեն կու
պատճենն անդիսութեամբ : Եւ յօրժա յաս քա-
րին մարդկանց զորն նու տիի : . . Եւ ես զիջու-
նու ուղեց որ փափէն եւ զիտենան զայուն .
եւ զիուացայ առք ի յաս կամւ իւր . բիթ
չընելին : Եւ պյո մարդն որ զգիրն մէլի երես
յաս նեղուն պատճենութեամբ կը է , եւ զայ
կամ շամ ի գործ էք արքն , որ նորուն եւ
հնէ նորուն , եւ ասաքիր եւ ամենան գազու-
նաշար պյո զեղուն զեղ կու տանէք :

Գ. Եւ անպիսակ ծառայ(ա) քիչ մի յիշեցնեմ
վասն մասնէհար կառուն: Ի թօպանութեան
Հայոց թիթի: ասին, ի թագավորութեան Սուլո-
ւակ Մուշամասն խամին, որ կարող էր ճանուել
ի կոստանդնուպոլիս, որ դրց զարու վասն մա-
տեհար կամին, որ գուռուն ինչեւ, եւ դրցիցին
ի սարքինու ազգէն մեկ թժիկ մարգ մի ի յայն
կղզին որ Լիմնոս ամանան: որ երթար գոտուո-
ր զարդ յար մասնէհար կառու է: Գանց եւ ոչ
գառաւ ի յայն համեմէն, ոյ գառաւ ի յայն մեխոյ-
կամէն որ զարդ կամ ենան: եւ ու երեք թա-
գաւորն: եւ ամսն կամ թժիկին եւ ու ընդունեա-
ծուածն: Եւ պայմին հրամացից թագաւորն մեր երեք
մարդու որ կրծան զառուն վաստանէհար կամ: Եւ
եւ պայմին երեք մարդու մեկի թժիկ ի Պարսկաց
աշխարհէն, եւ մեկն թժիկ էր հոռում, եւ մեկ
պայմին ի յայն սակացն ի մարդկանց էր, եւ անձն
արուեան Նիբարդիկուր թեան իւ գանցին եամ
ի յայն կղզին, եւ գառաւ ի հան ծեր մարդու:
Հայոցն եւ զառաւ գրեանք վասն պատասխան ենան
մասնէհար կամ: եւ զարդ որ կոր ենանէր
գառաւ: Եւ փոքրէն եւ համար ի յայն համէն՝
էր մասնէհար կամ: եւ երեքն թագաւորն մե-
րց յայն ատին պարզու ի թագաւորէ: Եւ յայն
սակաց որ պայմ կամ ինչեւ գուռուն զրին եւ պար-
հապակ քրին: եւ յան ի ձի՛ յայն կամ են պարու-
ուալ: Եւ ի յայն կամ էս թագաւորն մեր մինել
երեքն շատ փառչէր որ չուր կոր մանեն: եւ զայն
ի խամասն երեք որ պահէց: կոր մանեն: եւ զայն
եւ մասնէհար կամ: կոր պահէց: կոր մանեն:

Դ. Աղավն տեսուր, որ թառըն Տայչա առաջաւ
ասէ, որ է լարասին (համատական) ակնացն
հանք մէկ է և այս է որ մէկ կախուն և ի գտնած
ի մը կու երկ և ծիրանին ծարիք ունէ. Կախուն է
թթամին ծարիքն ու մէկ առաջի մէջն էն կախուն
է, անուն մասն ենքն ին բարձր շատ եւ միշտ
անուն հաստատին ու մէկ մասն ապէ է: Ի դեպքուն
մասն նաև ի զրաբոսուն տերեւն, բայց դրան
քիչ մի առաջի մէջ կու ցիրուն, եւ տերեւն ին
վրայ պարագան առաջ ունէ. Եւ, յոթրադ համան
էն յերկանին բանն զերեւն կարմընէն եւ քառան
աղջկան աղջկան էն թէ նիւն եւ քառ խոնն աղջկան
պարագան աղջկան էն կամ պարագան աղջկան:

Ե. Աւանին՝ Խերմ մէ ցցիք խոռ և է, որ
տերեն սպասու տերեն կու նախան, և տասն
փրփրիկ եւ բարոյ կու լինիք; Եւ նիքն մէկ ապը
սպասու է եւ հնագ կամ վլց ծառ կու կուտան, և է
իշխափառն թիւն կամ կիւ թիւն կու լինիք, եւ է
ցաներուն ի մէն եւ ի գուռ տներամք կու ցուսնի,
ևս տերենն համա պղուման համ կու նախան: Եւ
թէ զարենն զարս, պղուման սպանիքն առան
և զննիք ի աղջ տառ ուղեցիքն օգտէ: (Օրէ
և) պին լուծանն ուն ի յացոց աղանդուն լինիք:
Եւ կիւնին եւ զննին ուն տառ ուղեցիքն օգտէ: Եւ
թէ զարս ծեծեն եւ ցանեն հնա խոցերուն օգտէ:
Եւ կազինն աղանձնն օգտէ: Եւ թէ ծեծեն զար-
սուուն եւ զարս նախն օգտէ աղյուր որ արթին
լուծիք: Եւ թէ ի չընն երեսան զարս եւ իշխ-
ափ երկու պարու ուստին, եւ թէ ճրապէղոյ խա-
նեն եւ ի տարոց խոցերցն փառն դնն միս բառ-
ցն եւ ողջացն:

կ. Արթ-Շավիկ, որ է (բայց) ըստնեկ, ինչուամբ է ծովափառ լիրապ, ի սորդ կու նամակ, եւ այս ըստնեկն զինքն ծախսեւ է սուրբ ձևու ձևուն լինու . . . եւ թէ իսկու զինքն շաբաթ լուծելու եւ ամենայ շաբաթք . . . : Ինչու (= իսկն պայման) առէ թէ ինը օրուակ պէտ կենաւանա միջայ կու բռնամի պրէս հապաւու . . . Եւ զայտ ի յայն ծովան կու բերեն որ ի յայն ծովանքը ըստ առաջնորդութիւն կու բռնամի է այս երկու ցեղ կու լինի. մէկն . . . սպիտակ է, եւ մէկն . . . սևու ի է, եւ լաւա այն է որ սպիտակ է որ ի համարն կու գայ: . . . ինչու առէ թէ այս պարսիկն պարս Նորունէ քուրտ (քուրտ) առէ եւ Նորունէ սորդ առէ . . .

Ը. Աղոքաբ, որ է ամերութն, ինչ յստանի
խեժ մէ է. երկու ցեղ է, սպանի և հարստի.
առաջ այն է որ սպանի համար է . . . յանուան է
զարգելն, և օգնէ այցը ցաւերուն եւ որ լուր
իշխում է առաջ մէ թէ օծե՞ս օգակ . . . ամենին
խորցուն և զանոն ի յերանուն ատան . . . և
զարգելն է զարգութն լուծէ . . . իւ թէ սպանի
ցաւերուն ընկած իմբաժն խնամուն օգտէ . և
զարդը դիմում է խնամպաթար ատ. թէ ավել
որ մէն խնամ նշի մէն խանձէ և խու. երկու
գրամ ի բառ առար! . . . Աս Պատահէն թէ ինչն

Աշ մնայ քանի մի խօսք ալ դրեւ առաջ զմեզ
զբաղէցընող Բառապըսց վրայ, ի մասին լեզուին ու
յօրինուածոյն:

Գրութեան ոճյոյն ու լեզուին վրայ արդէն Համաստ անհարթութիւն մ'օրած ենք, բայց թէ Անդրաց աղոյն լեզուի կողման շահ չեւ տարած Օդով իջևած աղոյն Ա. Բաժնեն, որ գրաւած կամ թարգմանած է Հեղինակին յատուի առջարկան: Միայն բանասիրաց ու շագրութիւնը կը հրափրկեն մասնական եզանականութեան մէջ վիճակ պատճեն ու լեզուին մէջ: Սայդ է ասոր լեզուն ալ թշշկարտնին Ա. Բաժնին լեզուին պէտք անինաց ու անմիջական շղանին մէջ կը շարժի: ասկայն ասու անեն կը նշանարի թէ Անդրաց աղոյն աղոյն անմիջական արդի լեզուն անցներու սահմած է, և գրիչն թէ եւ բարձրէց գրասաւախառն՝ պէտք յայւր-մանկան բարբառն կը շենք եւ մասամբ իւր կոյնինի անցիր ժամանակաց գլուխ կ'առնու, մասնաւնդ յատուի բարբառը կոստանդնուպոլիս, որ գրաւած ալ է: Թէ մոտ Բառազգին եւ թէ անոր Նախարար շաղին առնաւած օրինակաց եւ անցկերդեանց մէջ ասու ոչ ասկաւ յատանիչ, ք կրնան առնաւի:

Հատումիս սկիզբներ կարմառօսիւր ծանուցինք մեր կարծիքն՝ որ Ամբողովալաթայ երկու գրութիւններ, թէ Աւելուս անդիք թէ Անահու Օքուան բժիշտամեն, Միտիթարյաց Հերացոց ջերակաց միջի պարունական նաև ըստ մասին թարգմանութիւն է եւ ըստ մասին թիվանագիր աշխատապիտիւթեա: Զայս արգէն ճանօնք Համարելով ընթերցաց, թը շակավան Բաւարքոց յօրինական զննամանիք Ենթակն մասին նույն երկու կետք:

Առաջինն այն է, որ թթվականու Սմբատացի
Հայոցած է յայտնել թէ զայ գրութիւն մեծ փու-
թով ու շատ աշխատաթեամբ ի գուանք հանած է,
պայման որ ձեռքս ունեցած առաջանակերեւն քաղաք-
ներն աւելի կատարեալ եւ լւագային ու օրտակա-
րագութիւններն կը հարցուի իր ազգայնութեան,
զայ զոր կրնացին գունել եթէ աննաց պայմանագիրներն
ուստի մասնակեցին: Կերպուին իր կահարացին է

Աջ բերեալ երկեք վկայութեանց մանաւոնդ վերա-
ջնոյն (տես էջ 322) հարեւանցի իսկ ընթերցումն
լիով կը հաստատե զարացեալը :

Երկրորդ կետն այս է, որ Ավրամավախթ՝ թէ-
պէս ու ուղարկի՝ իւնգէ թանընքնել թէ որ Հեղին-
անկաց հնաւելուուն ենեած յօրինակ է այս իր բա-
ռագիրքն ։ Կանաչաւազըն առաջին էրթին միջին մէջ
կարգ տեղիկութեամբ մէկներավ ի յիշեալ գրա-
թան գրգռածած Համարատագործ թիւնքը, լոկ
լոց Հեղինակի անոն կը յիշատակի՛. Վանանը
բժշկապետացա, կը աւ, այս է Բան, Բանապատա-
գա, Գեղինատա, Ան։ Անեաց (սովորաբա Անայի)՝
որքն, Դա. Դիրիկիրտան, Ան։ Խանպատատար,
Պա. Պատահին, Տ. անհնալուաց կը յաբէ. Եւ
որ բժշկապետացին անուանին (նւ) որ պիտի յիշուի
ի գեղինակն զօրութեամցն ի մէջն, — Արդ առա-
ջն երեք բժշկապետը ամեն թշկական դրաւածոց
մշ ավարտաց ողոճածուութ պանուելով, կ'երեւաց
որ Հեղինակի ի գտնիք գնեան անուզպիկ ծանա-
թարունել երեք միջիններն, որոց երեսաբործ թիւնք
յանակափս նուիրուած են իրեւ գեղ ի կիր ար-
կեա Բանական նիւթոց, զր ինը շատ այճան կը
յիշատաց, ինչպէս ի մէջ բերեալ օրինակներէն
այ կը աւետար։

* * *

Խըրեւ Յաւելուած կը յարենք տաս յաջորդ
կտորն զինարարաբար Մատնագիտաց Համար, որ հետ-
առանձ են պատմութեան Հայ քժշխանութեան:

Ա. Հատածիս սկզբաւութիւնէն ծանօթէ և
ընթերցող ոստանուոր Յիշխատարանն, յորում
իւր Անապաց վայս Հետեւեալ Հարս տողերը կը
ունի Անդուսական մանել.

Աւարեմ զա հինգ լեզուով զինչ որ ուսաւ,
Ի Հայոց եւ ի Հռոմեց եւ յԱրարակա,
Ի Պարսից եւ ի Թուրքաց՝ քիչ Լաթինա.

Ազիւսակերպն՝ պար օրինակն պես միտ համբուռն
Հոյքէն եւ կամ գունեաց թշբարսանց մէջ իրեւ Հոյցատաւ
նկառուած բառերէ սկսելով. անոնց առջև չափ անոնց
լորով գէթ երես սառա ըստաց նշանանձնեց գունեաց
բայց ամախաղացն եւս կը հանդիպն պարսկի հայ կամ
Հոյցատաւ բառերէ, որց յոյն կամ փառի Հոյցատաւից հա-
մասաւուն թէ երկուցն ալ կը պահիս, անոնց ակց դատարկ
մարտն պահուէ.

Արդ՝ աղիւսակերպին պար մի օրինակն եւ
առոնց նմաններէն իրն այնպիսի երեւյթ կ'առնու.
իր թէ վերպացն ի մէջ ըերեաւ չորս սուզ սուսա-
նաւուուն աւելի պար (աղիւսակերպին) բառաւորնէն
համար գրուած է, քան Անդիբու անդիբն համար,
թէաքստ եւ չէ եւ չի կիսար ըլլալ, — նոյն թէիր
եւ վրիպակն երեւոյժն անէկ կը պատճառի, որ
Անդիբու անդիբն մէծու մասամբ օտար (արաբէրնէն,
պարսկէրնէն, յունակէրնէն) բառերով կը սիրի, եւ ոչ
բայց Հայերէն կամ մեր բժշկանց գրուածոց մէջ
իրեւ Հոյցատաւ նկառուած բառերով Դարձեալ
նոյն երեւլիթն այնու եւ կը հասասուի, որ յի-
շեալ Բառագրոց մէջ Հայէ քանի մի տեղ միան
կը հանդիպն խոսացիւալ հնկալգուուեան նոյնա-
նիւթը. պայսէն մի եւեթ օրինակ (Աշունու բառը)
գոտանք բովանդակ Ա գրին մէջ: Հասարակուն
միան արաբէրն, պարսկէրն, թքբէրն նոյնա-
նիւթը դրաւած են:

Միակողը թուուուլ պար ամ համաճայնութէինն
որ կը տեսմուի ըստ սուզ սուսանաւորին տուած դա-
զափարին եւ իրակնութէն մէջ ըստ ինքնաւ այ-
բացարի է գրուան թէ ինչ յանաբերութիւն ունի
Ամիրաւութայ հետ Աղիւսակերպին: Եւ որով-
հետեւ մի կողմէն մեր տեղեկութեանց եւ Զազրց
նուազութիւնն, եւ մի կողմէն Հետազոտութեանց
բանարարնուն - Եղբայրական նուասան, չեն
ներեր ինդրոց խուզակիւթեան միիլ, իո սոփ-
պուրինք քարեւալ Մանազինաց յանձնել նաև
պար ինդրոց լուծանմ: Մանաւանդ որ հօնար է թէ
պար ինը կուռան մ'ալ ունենան յանդուանիւն ինքն
լուծելու զար ինդրուն եւս զր յանձնացն իրեւց
թուզաւ ինքն, պայմինքն էն ինդրի ծագման Համա-
ռաւեալ խմբագրութեան Օրէն Քէյշին-ինեան:

Թէեւս կառենան օգտական նաև Հեղինակին
այլ տեղեր յիշատակունեան: Այսպիսի ինշասա-
կութեանց մին յասաւ թէրած ենք Հետազոտու-
թեանց 10^{րդ} Համբն մէջ, որ Հազարամ ենք իւր
խօսքն՝ որով կը մերկ թէ Ա' Ի' Ե' Ե' Ե' պար այս գիրը (Ա-
նիբու անդիբն) աշխարհաբառ, եւ որյ յետին ան-
զերով կը խօսունայ Բառդիրը Ֆ' Ե' Ե' Ե' Ե'
աւելի ընդարձակ մէշատակութիւն մ'ալ կ'ընէ այլ
գրութեան մէջ, զր պիսի տեսնենք Ա' Ե' Ե' Ե'
Համբն մէջ: (Հմենն նաև Բառարապէիւն, Բա-
նիլու, Մարտ, էջ 141.)

Հ. Զ. 8.

ՍԱՑԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԴՐԱ ԱԳԻ ՏՈՒԹԻՒՆ ՈՐ ԵԳԵԼՈՅ
ԱՇԽԵՐԻ ՏՈԿՈՅ ԿԸՆՈՂ ԾԵՑԵԼՈՅ

6.

1. ակարտի հցատարակութեան հիմն առնուած
է Փարիզի Աղդային մասենակարանին մէջ գտնուած
ասորի հնագյն ձեռագիր մը, (Ան-ժէքրէսիի
թիւ 38, ըստ ցուցակի ասորի ձեռագրաց նոյն
գրասանն թիւ 62, 1) Այս ձեռագրին համեմատ
հցատարակած է Լակարտ նախ կղմայ անուամբ
ուժ գրեթէ, որոց առաջնորդ կը կը սա վերնա-
գիրը. Դիրք Առաջնորդ կղմայ որ լիչ կառարան
(Ճանչիչ) Տեսան ցանց Յիուուսի Քրիստոնէ, բանք
զր խօսցան առ սուրբ առաքեալ յետ յանձն-
ւան ի մեռելոց, կղմայ անուամբ պար ուժ
գրեթէն առաջնորդ վեցն այժմ մեր նպաստէն գուրու-
ց մար. Մերեւ կարեւուն է այժմ այն միոյն որ
կղմայ անուամբ վերին երկու գրքին ուրիշ բան
չեն բաց եթէ մեր առարան պար կանճն եւ առոնց
նման յանական Առաքելական կանճը: Կղմայ
իրեւ Եօթինորդ գիրը կը գանձնէն ձեռագրին
մէջ մեր Վարդապատութիւն Առաքելոց ցորւ-
թիւնն, որ ասկան առ վերնագիրը կը կըրէ.³
Դարձեալ ի գրցն Ա-Ր-Դ-Կ-Պ-Ն-Ե-Ն-Ա-Ր-Ե-Ա-
-Ն-Ե-Լ-Յ, այն որ աշակերտուց եւ ուսուց վելահայ-
եցին առ զամեննուն որ ի Միջազաւա- ու (ուստի
պար վերնագիրը կարտացած է Բար-Հերթուն եւ այն
գրին որ այս նկառանմբ լուսանցագրութիւն մը
կցած է Բար-Հերթունի միշեալ նօսօթին, ինչպահ
քը մը վերը տեսնենք: — Եւ այս Աշուն Աշուն
անգարութիւն կը գրաւի վերակալէ, վասն սայնուհի կրնուած
է նաև կանճներուն ծայրը գուման միջնարանին
մէջ, որ է Ակասարեցա Ա-Ր-Դ-Կ-Պ-Ն-Ե-Ն-Ա-Ր-Ե-Ա-
-Ն-Ե-Լ-Յ, Այս մասին կը յանձնէն՝ ի իրեւ
ութիւնորդ ազգոց կետեմն՝ Յունական Առաքելական
կանճը — որոնք մեր կանճնագրոց մէջ Եօթինոր-
դ Առաքելական կանճնը, կը յարջութիւն ուրիշ
անցնի մը կոսոններ, — պայսէն Ժողով 2թ եսին-
կոպուաց ի Կարեւութիւն քաղաքի Ավրիկայ յանուրո
Ակարիանունք կամ Հարամանք Առաքելոց՝ որ առ
առ պարագան ազգոց ի ձեռն կղմայ. Կանճներ եկե-
ցացանքը: — Այսուհետեւ կը յանձնէն ուրիշ
քանի մը կոսոններ, — պայսէն Ժողով 2թ եսին-
կոպուաց ի Կարեւութիւն քաղաքի Ավրիկայ յանուրո
Ակարիանունք, թաւզէք կիպեխանունք առ Կոմիսար
է կ'աշխատական թէ ուղղեւ ըստ հունագարցից:
2. P. Lagarde, Reliq. I. pp. 1-61.

3. Reliq. I. p. 32-44.

4. Reliq. I. pp. 44-61.

5. Reliq. I. 62-87.

6. Reliq. I. 88-98.

7. Reliq. I. 99-116.

